

**GÖRME ÖZÜRLÜLERİN PSİKO-SOSYAL
GELİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**
(7 - 11 Yaş Arası)

Dr. A. İsmail ÖZÇELİK *

Problem :

Psiko-sosyal gelişim süreci çok yönlü ve karmaşıktır. Birey ne yalnızca güçleri ne de salt olarak çevrenin etkisiyle anlaşılabilir. Bu ayrılmaz bütüne iki ögenin bağıntısı güç çarpı çevre biçiminde düşünülebilir. Erikson konu ile ilgili olarak insan her zaman için bir organizma, bir ego ve toplum üyesi olup bunların örüntülediği organizasyona sahiptir demektir. Yavuzer, psiko-sosyal gelişim karşılığında sosyal gelişme kavramını kullanmaktadır. Sosyal beklentilere uygunluk gösteren kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanan sosyal gelişim süreklidir. Sosyalleşme insan yavrusunun toplumun üyesi haline gelmesidir.

Sosyalleşme öğrenmeyi de içermektedir. Sosyalleşme süreci bireyin kişiliğinin gelişiminde içrel benliği, birarada yaşadığı ve onu yönlendiren bireyleri, üyesi olarak yer aldığı toplumu kapsar. Freudien teori bu durumu Id. Ego, Super Ego şeklinde belirtmektedir. Sosyalleşme en başarılı şekliyle insan organizmasının tam bencillikle nitelenen bebeklik çağından, bağımsız yaratıcılıkla nitelenen yetişkinlik çağına geçmesiyle sonuçlanan bir öğrenme ve öğretme işlemidir.

Psiko-sosyal gelişim sonucunda bireyler, yönelim, karakter, kişilik gelişimi, amaçları açısından toplumun isteklerine uyabilecekler toplum da varlığını sürdürebilecektir. Psiko-sosyal gelişim sürecinde bireyin fiziki yapısı da etkili olmaktadır. Özel eğitime muh-

* Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü.

** Doktora Tezi Özeti.

taç çocuklardaki psiko-sosyal gelişimi belirtmek için yetersizlik ve özür kavramlarının açıklanması gerekebilir. Bireylerde çevre istemleri açısından görevsel yetmezlikle sonuçlanan bedensel ve görevsel sapmalar yetersizlik olarak tanımlanabilir. Özür ise yetersizlik sonucu oluşan, bireyin tutum ve davranışlarını etkileyen sorunlar ve elverişsiz koşullardır. Yetersizlik bireysel farklılık ve çevre etkileşimi sonucunda özür haline gelmektedir. Fiziki yapıdaki bozukluk tek başına, bireyin psiko-sosyal gelişimini engellemektedir. Toplumun yetersizliği olan bireylere tanıdığı yaşam alanı ve takındığı tutumlarda etkili olmaktadır.

Görmenin özürlü olmasıyla: dünyadan yazılı bilgi alımı durmaktadır; yabancı çevrelerde mobilite sınırlılığı olmaktadır; mesafeli objeleri ve çevreyi algılamak zorlaşmaktadır; önemli sosyal ipuçlarından yoksun kalınmaktadır. Görmesi özürlü olan bireyler sağlam kalan duyularına dayalı kalmaktadırlar. Ancak bu duyuların görme gücü kadar bütünleyici ve gelişime olumlu etkisi bulunmamaktadır. Bower, görme gücünün kaybının algılama ve gerçekleri anlamada olumsuzluk yarattığını belirtmektedir. Burlingham, görmenin özürlü olması sonucunda, içe dönüklüğün oluşabileceğini ve bu durumun bireylerde güvensizlik yaratabileceğini belirtmektedir. Gulliford, görmenin özürlü oluşunun bireylerin sosyal ilgisini kısıtladığını ve kişilik gelişimini engellediğini belirtmektedir. Araştırmacılar görmenin özürlü oluşu sonucunda dil ve kavram gelişiminin engellendiğini ileri sürmektedirler. Cruicshank, görmenin özürlü olmasının yaratacağı sorunları üç grupta ele almaktadır. Bunlar : bilişsel işlevlerde, mobilite konusunda, sosyal ve kişilik gelişimi konularındadır.

Görme özürlülerin psiko-sosyal gelişimleri konusunda yapılmış olan araştırmalar bütünsel yaklaşımlı olmaktadır. Bu araştırmalar psiko-sosyal gelişim davranış birimlerinin bir veya bir kaçını içermektedir. Tezde belirtilen araştırmalar altı alanda ele alınmıştır. Görme özürlü çocukların psiko-sosyal gelişimleriyle ilgili olarak gerçekleştirilmiş olan tek araştırma 1952 yılında Katharine Maxfield ve Harriet Fjeld tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği okul öncesi kör çocuklara uygulanmıştır.

Türkiye'de görme özürlü çocukların eğitimi özel yatılı okul uygulaması şeklindedir. Bu okullar 1958 yılında çıkartılan bir İç Yö-

netmelikle idare edilmektedir. Türkiye'de 1980 yılı nüfus sayımına göre 0-18 yaş kesiminde 42.768 görme özürlü çocuk olduğu yordanabilir. Bu çocukların 626'sına eğitim verilebilmektedir. Ancak sorun bu sayısal durumla sınırlı olarak ele alınmamalıdır. Görme özürlü çocuklar aile ortamı ve toplumsal çevrede düşünüldüğünde sorun büyüyecektir.

Türkiye'de görme özürlü çocukların personel sorunlarına, konuşma gelişimlerine yönelik araştırmalar bulunmaktadır. Ancak asıl önemli olan bu çocukların, psiko-sosyal gelişim yönünden kendi normal akranları ile farklarının bulunup bulunmadığının belirlenmesidir. Bundan da öte farklılıkların hangi davranış birimlerinde ne düzeyde olduğunun belirlenmesi gereklidir.

Amaç :

Araştırmanın temel amacı 1981-1982 öğretim yılında, Ankara İli merkezindeki Körler İlkokulundaki görme özürlü öğrenciler ile iki yetiştirme yurdundaki normal öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesidir.

Bu amacı gerçekleştirmek için şu sorulara yanıt aranmıştır :

1. Normal öğrenciler ile görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri arasında farklılık var mıdır? Bu farklılık, yaşlara cinsiyetlere göre değişmekte midir?

2. Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri öğrencilerin; cinsiyetlerine, görme özürü nedenlerine, görme özürünün derecesine, görme özürünün oluş zamanına göre değişmekte midir?

Önem :

Görme özürlü çocuklara eğitim veren kurumların temel amaçlarından birisi özürlü bireylerin sosyalleştirilmesidir. Söz konusu bireylerin psiko-sosyal gelişimlerini sağlamak için ilk koşul mevcut durumlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesidir. Bu belirleme ve değerlendirmeler gerçekleştirildikten sonra bireylerin özür ve özelliklerine uygun düzeltici eğitim etkinlikleri sağlanabilir. Ancak Türkiye'de görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini belirlemede kullanılan uyarlaması yapılmış her hangi bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Araştırma üç özel eğitim kurumunda yer alan görme özürlü ve normal öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini belirlemeyi, değerlendirmeyi amaçladığından bu alandaki personele çeşitli yönlerden uyarıcı ve yol gösterici sayılabilir.

Bu hususlar şu şekilde sıralanabilir : a. Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini sağlamaya yönelik düzeltici eğitim etkinliklerinin belirlenmesi yoluyla, eğitim programlarının bu yönde düzenlenmesinde; b. Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri konusunda belirecek sorunlara çözüm yolları aramada.

Ele alınan görme özürlü öğrencilere yönelik olarak ön çalışma niteliğindeki araştırma, Türkiye genelinde kullanılabilecek normatif ölçüm aracı geliştirilmesinde başlangıç olabilir.

Görme özürlü çocuklar üzerinde benzer konularda yapılacak diğer araştırmalara ışık tutmada yararlı olabilir.

Sayıtlar :

Araştırmada şu temel sayıtlardan hareket edilmiştir : 1. Araştırma yapılan kurumlarda yer alan ve bilgi toplamada yararlanılan toplu kayıt dosyalarındaki bilgiler gerçeği yansıtmaktadır. 2. Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişim düzeyleri uyarlaması yapılan Hurtig-Zazzo'nun ölçüm aracı ile objektif olarak ölçülebilir.

Sınırlılıklar :

Ulaşım kolaylığı yüzünden ve ekonomik sorun nedeni ile araştırma Ankara İli merkezinde bulunan üç özel eğitim kurumuyla sınırlandırılmıştır. Bu kurumlar, Ankara Aydınlikevler Körler İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu, Gazi Kız Yetiştirme Yurdu ve Yeni Kayı Yetiştirme Yurdu'dur. Süre açısından araştırma 1981-1982 ders yılı ile sınırlıdır. Denekler yönünden araştırma 36 gören kız, 36 görme özürlü kız, 47 gören erkek, 47 görme özürlü erkek olmak üzere toplam 166 öğrenci ile sınırlıdır. Öğrencilerin yaşları 7-11 yaş ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada yer alan normal öğrenciler görme özürlü öğrencilerin yaşlara ve cinslere göre dağılımı dikkate alınarak aynı sayı ile sınırlandırılmıştır. Görme özürlü öğrencilerden gündüzlü öğrenciler ve ek özürlüler araştırma kapsamı dışında tutulmuşlardır. Önceden belirtildiği üzere araştırma üç özel eğitim kurumunda gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda da bulgu ve yorumlar bu üç kurumdaki durumda sınırlıdır.

Yöntem :

Araştırma tarama modelinde bir alan araştırmasıdır. Araştırma kapsamında yer alan öğrenci grupları görme özürlüler ve görenler şeklinde düzenlenmiştir.

Görme Özürlü Öğrenciler Grubu :

Görme özürlü öğrenciler Ankara Aydınlikevler Körler İlkokulu ve Yetiştirme Yurdundan seçilmiştir. Grubun belirlenmesinde şu hususlar gözönüne alınmıştır :

1. Öğrencilerin görme özüründen başka ek özürünün bulunmamasına dikkat edilmiştir.
2. Bu öğrencilerin devam ettiği bir, iki ve üçüncü sınıflar normal ilkokul birinci devreye, dört, beş ve altıncı sınıflar ikinci devreye karşılık olarak alınmıştır.
3. Gündüzlü öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Gören Öğrenciler Grubu :

Gören öğrenciler Gazi Kız Yetiştirme Yurdu ve Yeni Kayı Yetiştirme Yurdundan seçilmiştir. Grubun belirlenmesinde şu hususlara dikkat edilmiştir :

1. Görme özürlüler grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim düzeylerine, yaşlarına göre benzer özellik taşıyan normal öğrenciler saptanmıştır.
2. Daha sonra saptanmış olan bu öğrencilere görme taraması yapılmıştır. Görme özürü taramasında Snellen Levhasında 20/40 ile 20/20 sıralarındaki işaretlerden herhangi birinde birden fazla yanlış olmayanlar araştırma kapsamına alınmışlardır.
3. Görme gücü normal olmasına karşın ek özürü olan öğrenciler araştırma kapsamına alınmamıştır.
4. Normal gören öğrencilerin yer aldığı kurumların seçiminde, görme özürlü öğrencilerin bulunduğu kurumlarla benzer özellik taşıyan aynı kanun ve yönetmeliklere tabi olan Yetiştirme Yurtları seçilmiştir. Bu kurumların seçilmesinin bir diğer nedeni ise hem körler okulunda hem de yetiştirme yurdundaki öğrencilerin kuruma alınmalarında sıra beklemiş olmalarıdır. Ancak bu kurumların seçilmesiyle Körler Okulu ile iki yetiştirme yurdundaki öğrencilerin yaş-sınıf oranları arasında benzerlik sağlanabilmektedir.

Veriler ve Toplanması :

Araştırmada iki Yetiştirme Yurdunda ve Körler İlkokulunda bulunan öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyleri, görme durum-

ları, ek özürlerine ilişkin veriler toplanmıştır. Bu veriler olgusal verilerdir. Ayrıca Psiko-sosyal gelişim aracının kullanılması yoluyla yargısal verilerde toplanmıştır. Belirtilmiş olan verilerin toplanmasında bilgi kaynakları olarak : 1. Körler Okulunda ve Yetiştirme Yurtlarında tutulan toplu kayıt dosyaları, 2. Öğrenci Kişisel Dosyaları, 3. Adı geçen kurumlardaki idari ve eğitim personeli ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

Araştırmada yararlanılan bilgi toplama araçları ise şunlardır :

1. Öğrenci Bilgi Formu.
2. Görme Özürü Tarama Yönergesi.
3. Snellen Levhası ve Gereçleri.
4. Görme Taraması Sınıf Kayıt Formu.
5. Psiko-Sosyal Gelişim Ölçeği.
6. Psiko-Sosyal Gelişim Ölçeği Cevap Kağıdı.
7. Psiko-Sosyal Gelişim Ölçeği Yönergesi.

Kullanılan aracın düzenlenmesi şu şekilde yapılmıştır : Hurtig-Zazzo'nun Psiko-Sosyal Gelişim Ölçeğinin Türkiye'de yapılan son uyarlama çalışması esas alınmıştır. Aracın düzenlenmesinde yüzeyel geçerlilik çalışması yapılmıştır. Bunun içinse uzman görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan çalışmalar görme özürüleri ve normaller için ayrı ayrıdır.

Görme özürü öğrenciler için. — Araç son uyarlanmış olan 135 maddelik haliyle Körler İlkokulu öğretmenlerine okutulmuştur. Daha sonra öğretmenlerin bireysel olarak belirttikleri uygun olmayan maddeler hakkında ortak bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantının sonucunda araçtan çıkartılması gereken maddeler sapmıştır. Daha sonra düzenlenen araç öğretmenlere verilerek, araştırma kapsamına alınmayan görme özürü öğrenciler üzerinde uygulama yapmaları sağlanmıştır. Son kez yapılan ortak toplantı ile araca son şekli verilmiştir.

Gören öğrenciler için. — Görme özürü öğrenciler için çıkarılmış maddelerin çıkartılmasıyla oluşan araç yetiştirme yurtlarında görev yapan grup öğretmenlerine ve idarecilerine okutulmuştur. Daha sonra öğretmen ve idarecilerle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Yapılan ortak toplantı ile araçta düzenlenmesi gereken maddeler belirlenmiştir. Daha sonra düzenlenmiş olan araç araş-

tırmaya alınmayan öğrenciler üzerinde uygulanmış ve son şeklini almıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumu :

Ele alınan üç özel eğitim kurumundaki görme özürlü ve normal öğrencilerin psiko-sosyal gelişim davranış birimleri puan ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Sayısal yetersizlik nedeniyle yaşlara göre, cinsiyetler açısından görme özürlü ve normal öğrencilerin psiko-sosyal gelişim davranış birimleri puan ortalamaları arasındaki farklılıklar için manidarlığı saptamaya yönelik istatistiki işlemlere gidilememiştir. Bunun yerine her yaş için görme özürlü ve normal öğrenciler kız, erkek toplamları şeklinde alınarak farklılıkların manidarlığı araştırılmıştır. Bunun için iki ilişkisiz örneklemin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın standart hatası saptanmıştır. Daha sonra ise F/SH formülü ile saptanan kritik oran «t» değeri tek yönlü manidarlık testi için .05 düzeyinde karşılaştırılmıştır.

Normal gören ve özürlü öğrenci gruplarındaki sayısal yetersizlik nedeniyle cinsiyetlere göre psiko-sosyal gelişimlerin karşılaştırılmasında istatistiki anlamlılığı sağlamak için yaş gruplarına gidilmiştir. Öğrenciler 8-9 ve 10-11 yaş gruplarında cinsiyetleri açısından karşılaştırılmıştır. Bu amaç için iki ilişkisiz örneklemin aritmetik ortalamaları arasındaki farkı saptamada kullanılan istatistiki işlemlere gidilmiştir. Saptanan «t» değerleri tek yönlü manidarlık testi için karşılaştırılmıştır.

Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişim davranış birimleri puanları genel toplamları saptanmıştır. Daha sonra öğrencilerin psiko-sosyal gelişim toplam puanlarının cinsiyetlerine, özür nedenlerine, özür derecesine, özürün oluş zamanlarına göre değişip değişmediğini test etmek için Kay Kare tekniğinden yararlanılmıştır. Saptanan Kay Kare değerinin manidarlığını test etmek için .05 manidarlık düzeyi esas alınmıştır. Bağımlılığın derecesine ilişkin bir fikir edinebilmek için kontincinsi katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular ve Yorum :

Bulguların ve yorumların verilmesi amaç kısmında yer alan soruların sırasına göre yapılmıştır.

Normal Öğrenciler İle Görme Özürlü Öğrencilerin Psiko-Sosyal Gelişimleri Arasında Yaşlara ve Cinslere Göre Farklılıklar :

Normal öğrenciler ile görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri arasındaki farklılıklar, 7-11 yaş arasında toplu olarak, yaşlara göre ve cinsiyetlere göre olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

7-11 Yaş arası normal ve görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişim toplam puan ortalama farkları. — Şu şekilde dağılmaktadır: Kurumda Kendi Kendini Yönetme bölümünde Maddi Özerklik kısmında yer alan, Temizlik, Yemek, Giyinme, Yatma, Diğer Hususlar davranış birimlerinde normallerin puan ortalaması görme özürlülüklerden yüksektir. Aynı bölümün Kişisel Özerklik kısmında yer alan, Okul Çalışması ve Kurum İşlerine Yardım davranış birimlerinde de normallerin puan ortalaması yüksektir. Dışarda Kendi Kendini Yönetme bölümünde bulunan Yer Değiştirme, Sinema, Arkadaş Görüşmesi davranış birimlerinde normal öğrencilerin puan ortalaması yüksektir.

Aynı bölümün Para kısmında yer alan Para Harcama, Paradan Yararlanma Diğer Hususlar davranış birimlerinde normal öğrencilerin puan ortalaması özürlülerden yüksektir. İlgiler bölümünde Okuma ve Kitap, Sosyal Yaşam, Diğer Hususlar davranış birimlerinde normal öğrencilerin puan ortalaması yüksektir. Bireyler Arası İlişkiler bölümünde Öğretmen - Görevli, Yaşlılarla İlişkiler, Sosyal Yaşama Uyum davranış birimlerinde normal öğrencilerin puan ortalaması özürlülerden yüksektir.

Yaşlara göre normal öğrenciler ile görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri. — Her bir yaş için 7-11 yaş arasında ayrı ayrı belirtilmiştir. Her yaş için söz konusu olan farklılıklar genel olarak şu şekilde dağılmaktadır.

Kurumda Kendi Kendini Yönetme bölümünde, Yemek, Temizlik, Giyinme, Yatma, Diğer Hususlar, Okul Çalışması davranış birimlerinde normallerin puan ortalaması özürlülerden yüksek olup aradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

Dışarda Kendi Kendini Yönetme bölümünde, Yer Değiştirme, Sinema, Arkadaş Görüşmesi, Para Harcama, Paradan Yararlanma,

Diğer Hususlar davranış birimlerinde normallerin puan ortalaması özürllülerden yüksek olup oradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

İlgililer bölümünde Okuma ve Kitap, Sosyal Yaşam davranış birimlerinde normallerin puan ortalaması özürllülerden yüksek olup aradaki farklılıklar manidar olmaktadır.

Bireyler Arası İlişkiler bölümünde Öğretmen - Görevli, Yaşıtlarla İlişkiler, Sosyal Yaşama Uyum davranış birimlerinde normal öğrencilerin puan ortalaması özürllülerden yüksektir. Aradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

Cinslere göre normal öğrenciler ile görme özürllü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri. — 8-9 ve 10-11 yaş gruplarında ele alınmıştır. Belirtilen yaş gruplarında cinsiyetlere göre beliren farklılıklar genel olarak şu şekilde dağılmaktadır.

Kurumda Kendi Kendini Yönetme bölümünde Yemek, Temizlik, Giyinme, Yatma, Diğer Hususlar, Okul Çalışması davranış birimlerinde normal kızların puan ortalaması özürllü kızlardan, normal erkeklerin puan ortalaması özürllü erkeklerden yüksektir. Aradaki farklılıklar manidardır.

Dışarda Kendi Kendini Yönetme bölümünde Yer Değiştirme, Sinema, Arkadaş Görüşmesi, Para Harcama, Paradan Yararlanma, Diğer Hususlar davranış birimlerinde normal kızların puan ortalaması özürllü kızlardan, normal erkeklerin puan ortalaması özürllü erkeklerden yüksektir. Aradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

İlgililer bölümünde Okuma ve Kitap, Sosyal Yaşam davranış birimlerinde normal kızların puan ortalaması özürllü kızlardan, normal erkeklerin puan ortalaması özürllü erkeklerden yüksektir. Aradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

Bireyler Arası İlişkiler bölümünde Öğretmen-Görevli, Yaşıtlarla, Sosyal Yaşama Uyum davranış birimlerinde normal kızların puan ortalaması özürllü kızlardan, normal erkeklerin puan ortalaması özürllü erkeklerden yüksektir. Aradaki farklılıklar manidar olarak bulunmuştur.

Yaşlara ve cinslere göre, normal öğrencilerle görme özürllü öğrencilerin psiko-sosyal gelişim davranış birimlerindeki farklılaşmaları şu şekilde yorumlanabilir.

Kurumda Kendi Kendini Yönetme bölümündeki Maddi Özerklik kısmında yer alan Yemek, Yeme, Temizlik, Giyinme, Yatma davranış birimleri görsel olarak kazanılan ve yineleme yoluyla pekiştirilen türdedir. Görme özürlü bireyler görsel açıdan sahip oldukları sınırlılıkları nedeniyle bu davranışları kazanmada yetersiz kalabilmektedirler. Yapılan araştırmalar görme özürünün gelişimsel geriliğe neden olabileceğini belirtmektedir. Söz konusu gelişimsel geriliğin etkisini en aza indirmek için özel eğitim alanında ileri gitmiş ülkelerde özürlü çocukların eğitimine özürün belirlendiği andan itibaren başlanılmaktadır. Araştırmacılar, yemek yeme, temizlik, giyinme, yatma vb. davranışları günlük yaşam etkinlikleri olarak gruplamaktadırlar. Günlük yaşam etkinliklerinin, görme özürlü çocuklara öncelikle kazandırılmasının gerekli olduğunu belirtmektedirler. Ancak Türkiye'deki eğitim uygulaması 1958 yılında çıkartılmış olan bir İç Yönetmeliğe dayalı olarak sürdürülmektedir. Bu yönetmelikte ne ders ne de uygulama olarak günlük yaşam etkinliklerinin kazandırılmasına yer verilmemiştir. Bu yüzden görme özürlü bireyler eğitim-öğretim etkinlikleri sırasında dizgeli bir programa dayalı olarak bu davranışları kazanamamaktadırlar. Yine okul öncesi eğitim olanaklarının görme özürlüler için sağlanamamış olması bu çocukların, davranışları kazanmalarında önemli bir engeldir. Bu hususlara ek olarak görme özürlü çocukların ailelerine yönelik rehberlik çalışmalarının olmayışı, ev eğitim programlarının düzenlenmemeside söz konusu davranışları kazanamamada etkili olmaktadır.

Kişisel Özerklik kısmında yer alan, Okul Çalışması davranış biriminde oluşan farklılıkların manidarlığı şu şekilde açıklanabilir. Bu gün dünyada görme özürlülerin eğitimi özür ve özelliklerine göre düzenlenmektedir. Ancak Türkiyedeki görme özürlü çocukların eğitimi dünyadaki son uygulamalarla çalışmaktadır. İç Yönetmelikte belirtilmesine karşın, Türkiye'de bu güne kadar az görenlerin eğitimi için göz koruma sınıfları açılmamıştır. Bu gün için Türkiye'de görme özürlü öğrenciler görme artıklarının derecesi ne olursa olsun eğitim öğretim etkinliklerinde görme artıklarından yararlanamamaktadırlar. Görme özürlüler grubunda görme artığı olanların sayıca fazla olmaları, görme artıklarını kullanmama yönünde eğitim uygulamasına tabi tutulmaları bireylerde ilgi azalmasına neden olabileceği gibi, okul çalışmalarında yetersiz kalmalarına da neden olabilir. Bir başka husus ise görme özürlü öğrencile-

rin eğitim öğretimlerinde kullanılan araçların ve materyalin nicel ve nitel yönden yetersiz kalması olabilir. Görme özürlü bireylerin eğitiminde kullanılan Braille baskılı kitapların maliyetinin fazla oluşu nedeniyle sayıları sınırlıdır. Yine görme özürlülerin eğitiminde kullanılan yardımcı eğitim araçlarını bir kaç kişi birden kullanmak zorunda kalmaktadır. Elde bulunan kabartma ders kitapları ve ders araçları nitelik açısından eski, yetersiz olabilmektedir. İşte belirtilmeye çalışılan hususlar görme özürlü çocukların eğitim öğretim yaşantılarını okul çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Kurum Dışında Kendi Kendini Yönetme bölümünde Yer Değiştirme davranış biriminde normaller lehine olan manidar farklılıklar şu şekilde açıklanabilir. Görme özürlü bireyler çevrelerini sağlam kalan duyularını kullanarak tanıyabilmektedirler. Görme özürlü bireyler için kazanılması en güç beceri serbest hareket etme olabilmektedir. Görme özürlülerin hareket etkinliklerinde işitme, dokunma duyuları ve engel algısı etkili olmaktadır. Engel algısı görme özürlü bireylerin hareket ve yönelim konusunda önemli olmasına karşın her zaman kullanılmamaktadır. Araştırmacılar engel algısının görme özürlü bireylere eğitim yoluyla kazandırılabilceğini belirtmektedirler. Bu gün için dünyada görme özürlülerin eğitiminde belli başlı dört yöntemden yararlanılmaktadır. Bunlar rehber köpek uygulaması, gören rehber uygulaması, beyaz baston uygulaması, elektronik araç ve gereçlerden yararlanma şeklinde sıralanabilir. Türkiye'de bulunan görme özürlü öğrencilere hareket özgürlüğü eğitimi okul programlarında bulunmamakta ve kazandırılmamaktadır. Belirtilen hususa ek olarak, görme özürlü çocukların anne ve babalarına bu konuda rehberlik yapılmayışı ve uygun eğitim verilmeyişide belirtilebilir. Görme özürlü çocuklar serbest hareket eğitimini ne okul programında ne de ev ortamında kazanamamakta ve pekiştirememektedirler. Bunun sonucunda yetersiz kalabilmektedirler ve bu davranışı kazanamamaktadırlar.

Sinema davranış biriminde normal öğrenciler ile görme özürlü bireylerin puan ortalamaları arasındaki farkların manidarlığı şu şekilde açıklanabilir. Görme özürlü çocukların serbest hareket etme olanakları normallere göre sınırlandırılmış durumdadır. Ayrıca önceki kısımda belirtildiği gibi gerek yaşantı ve gerekse eğitim etkinlikleri yoluyla serbest hareket etme yeterliliğini kazanamamaktadırlar. Sinemaya gitme davranış birimini bir başkasına bağımlı

olarak gerçekleştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durumun sonucunda görme özürlü çocukların söz konusu davranış biriminde geri kalmaları beklenebilir.

Arkadaş Görüşmesi davranış biriminde normal öğrenciler ile görme özürlü öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farklılıkların manidar oluşu şu şekilde açıklanabilir. Görme özürlülerin normallerden ayrı olarak eğitim görmeleri, özel bir kurumda bulunmaları normallerle arkadaşlık kurmalarında önemli bir engelleme yaratmaktadır. Araştırmacılar görme özürlü bireylerde görsel sınırlılık nedeniyle içe dönüklük oluştuğunu ileri sürmektedirler. Bu husus arkadaş ilişkilerini engelleyebilir. Görme özürlü bireylerin özürlerinden dolayı yaşantıları sınırlı olmaktadır. Arkadaş ilişkilerinde paylaşacakları yaşantılarının sınırlı oluşu da engelleyici bir durum olabilir. Bir diğer neden ise özürlü bireylerin sahip oldukları yersiz düşünceler olabilir. Görme özürlü bireyler çevrelerinin kendileri için düşündüğünü sandığı ve bunun sonucunda geliştirdikleri ön yargıları sonucunda bu davranış biriminde geri kalabilmektedirler.

Kurum Dışında Kendi Kendini Yönetme bölümünde Para kısmında yer alan davranış birimlerinde görme özürlülerin geri kalmaları şu şekilde açıklanabilir. Görme özürlü bireyler özürlerinin yarattığı sınırlılık nedeniyle hareket serbestisine sahip bulunmamaktadırlar. Para Harcama Paradan Yararlanma davranış birimleri için gidilmesi gereken yerlere gitmede başarısız kalan, görme özürlüler bu davranışlarda geri kalabilmektedirler. Bir başka husus ise görsel yetersizliği olan bireylerin kullanacakları paraları ayırt edebilecek yeterliliğe sahip olmayışları olabilir.

İlgiler bölümünde bulunan, Okuma ve Kitap davranış biriminde görme özürlülerin normallerin gerisinde kalmaları şu şekilde açıklanabilir. Az gören bireylerin eğitim öğretimi, özel koşullar ve yardımcı eğitim araçlarını gerekli kılmaktadır. Ancak Türkiye'de az gören bireyler görme artıklarını kullanmadan, parmaklarını kullanarak kabartma yazılı kitapları okumak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumun yaratacağı olumsuz etki, az gören bireylerin kitap ve okuma ilgilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Kabartma yazılı kitapların maliyeti normal baskılı kitapların bir kaç katı olmaktadır. Bu yüzden okulların elinde bulunan kitaplar çoğu kez eski ve yıpranmış durumdadır. Yenilerinin basımı çok büyük harcamaları gerekli kılmaktadır. Kitapların az sayıda ve yetersiz durumda

olması da öğrencilerin okuma ve kitap ilgilerini olumsuz yönde etkileyebilir.

Sosyal Yaşam davranış biriminde normal öğrencilerin görme özürlü öğrencilerden ileri olması şu şekilde açıklanabilir. Araştırma sonuçları görme özürlü bireylerin görenlere karşı daha az kendine güvenli ve edilgin olduğunu göstermektedir. Görme özürlü bireylerin edilgin ve kendine güvensiz oluşları bu davranış biriminde geri kalmalarına neden olabilir. Görme özürlü bireylerin Sosyal Yaşam İlgileri davranış biriminde geri oluşlarının bir diğer nedenide toplumun bu bireylere karşı takındığı olumsuz tutumlar olabilir.

Bireyler Arası İlişkiler bölümünde, Öğretmen - Görevli İle İlişkiler davranış biriminde görme özürlüklerin geri kalmaları şu şekilde yorumlanabilir. Yatılı öğretim kurumlarında anne ve baba ile ilişkilerin yerini Öğretmen - Görevli ile olan ilişkiler almaktadır. Görme özürlü öğrenciler özürün yarattığı olumsuz etki nedeniyle bağımsızlıklarını tam olarak kazanamamaktadırlar. Bu yüzden görme özürlü bireyler diğerleriyle olan ilişkilerinde bağımlı olabilecekleri ve güven duyabilecekleri kişileri aramamaktadırlar. Yapılan araştırma sonuçları görme özürlü çocukların anne ve babalarına daha bağımlı ve kendilerine daha az güvenli olduklarını belirtmektedir. Görme özürlü öğrenciler Öğretmen - Görevli ile olan ilişkilerinde de bağımlılık geliştirebilirler ve bu davranış biriminde geri kalabilirler.

Bireyler Arası İlişkiler bölümünde Sosyal Yaşama Uyum davranış biriminde normal öğrenciler, görme özürlülerin puan ortalamaları arası farkların manidarlığı şu şekilde açıklanabilir. Araştırmacılar görme özürlü çocukların yaşatları tarafından kabul görmediklerini bulmuştur. Bunun sonucunda toplumsal kabulden uzak olan özürlü çocuklar sosyal yaşama uyum konusunda geri kalabilmektedirler. Bir diğer husus ise görme özürünün sosyal yaşantılarda sınırlılık yaratmasıdır. Bunun sonucu olarak, görme özürlü çocuklar Sosyal Yaşama Uyum davranış biriminde geri kalabilmektedirler.

Görme Özürlü Öğrencilerin Psiko-Sosyal Gelişimlerinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine, Görme Özürü Nedenlerine, Görme Özürünün Derecesine, Görme Özürünün Oluş Zamanına Göre Durumu :

Görme özürlülerin cinsiyetlerine göre psiko-sosyal gelişimleri. — Psiko-sosyal gelişim toplam puan düzeyleri ile öğrencilerin

cinsiyetleri birbirine bağımlı çıkmıştır. Ancak bu bağımlılık pratik açıdan düşük değerdedir. Normaller ve görme özürlüler üzerinde yapılan araştırmalar psiko-sosyal gelişimin cinsiyetler açısından farklılaştığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları da bu doğrultuda çıkmıştır.

Görme özürlülerin özür nedenlerine göre psiko-sosyal gelişimleri :

Araştırmalar görme özürlü olma nedenlerinin bireye etkisinin farklı olduğunu belirtmektedir. Ancak araştırma bulgularında bu yönde bir bağımlılık bulunamamıştır. Ulaşılan sonuç araştırılan grupların sayısal sınırlılığından etkilenmiş olabilir. Konu ile ilgili ileri araştırmalara gerek bulunmaktadır.

Görme özürlülerin özür derecelerine göre psiko-sosyal gelişimleri. — Araştırma bulgularına göre görme özürlülerin psiko-sosyal gelişim toplam puanları ile görme özür derecesi arasında bağımlılık bulunmamıştır. Konuya ilişkin araştırmalar görme özürlüler grubunda yer alan körlerin ve az görenlerin psiko-sosyal gelişim açısından farklılaştıklarını belirtmektedir. Araştırma sonuçları az görenler körlere göre daha elverişsiz olmaktadır.

Araştırma bulgularının bu yönde çıkmamış olması ele alınan öğrenci gruplarının sayısal yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir.

Görme özürlülerin özürlü oluş zamanlarına göre psiko-sosyal gelişimleri. — Dışarda yapılmış olan araştırma bulgularına göre özürlü olma zamanının psiko-sosyal gelişim yönünden etkisi bulunmaktadır. Ancak araştırma bulgularında bağımlı bir ilişkinin bulunmaması ele alınan öğrenci gruplarının sayısal yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir. Konu ile ilgili ileri araştırmalara gerek bulunmaktadır.

Yargı :

Araştırma bulgularına göre normal öğrenciler ile görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri arasında yaşlara ve cinsiyetlere göre farklılıklar bulunmaktadır.

Görme özürlü öğrenciler Yemek Yeme, Temizlik, Giyinme, Yatma, Okul Çalışması davranış birimlerinde normallerden geridir.

Görme özürlü öğrenciler Yer Değiştirme, Sinema, Arkadaş Görüşmesi, Para Harcama, Paradan Yararlanma davranış birimlerinde normallerden geridir.

Görme özürlü öğrenciler Okuma ve Kitap, Sosyal Yaşam İlgileri davranış birimlerinde normallerden geridir.

Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri cinsiyetlerine göre değişmektedir.

Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişim davranış birimlerindeki geriliklerinin, özürün yarattığı sınırlılıktan çok Türkiye'deki eğitim uygulamasından kaynaklandığı kuvvetli bir olasılıktır.

Körler Okulundaki öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini kazanmalarında güçlükleri vardır. Bu güçlük daha çok, öğrencilerin eğitime geç alınmalarından, doğuştan görme özürlü olanların fazla oluşundan eğitim araçlarının yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir.

Öneriler :

Önerilerin bir kısmı eğitimdeki uygulamaya, diğeri ise ileri araştırmalara ilişkin olmaktadır.

Eğitimde Uygulamaya İlişkin Öneriler :

Görme özürlü öğrencilerin eğitim öğretimleri konusunda çalışanlar araştırma sonuçlarından haberdar edilmelidir. Alanda çalışanlara görme özürlü öğrencilerin geri kaldıkları davranış birimleri açıklanmalıdır.

Görme özürlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerinin normal öğrencilerinkine yaklaştırılması için, eğitim ortamında yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak bu düzenlemelerin neler olacağı konusunda ileri araştırmalara gerek vardır. Bununla birlikte literatürdeki genel eğitim dikkate alındığında aşağıdaki hususların yerine getirilmesi yararlı olabilir.

Görme özürlü çocuklar eğitime erken alınmalıdır, okul öncesi eğitime önem verilmelidir.

Görme özürlü çocuklara yatılı okul yerine normal okul ve normal sınıflarda eğitim verilmelidir.

Sıra beklemek için ya da geç başlamak zorunda kalan öğrenciler için değişik amaçlı eğitim programları uygulanmalıdır.

Gerek görme özürlü çocuğun okula hazırlanmasında gerekse okul ortamında işbirliğini sağlamada anne-baba eğitimine önem verilmelidir. Görme özürlü çocuklara Yemek Yeme, Temizlik, Giyinme, Yatma davranış birimleri eğitim etkinlikleri olarak ders programlarına konulmalıdır. Bu davranışlar görme özürlülere uygulamalı olarak kazandırılmalıdır.

Görme özürlü öğrenciler serbest hareket etkinlikleri eğitim programlarına konulmalı ve uygulamalı olarak kazandırılmalıdır.

Görme özürlü öğrencilerden körlere yeterli sayıda kabartma kitap sağlanmalıdır. Az gören bireyler için de büyük puntolu kitapların temin edilmesi yoluna gidilmelidir.

Görme özürlü çocuklara yaşitlarıyla birlikte olma olanakları sağlanmalıdır.

İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler :

Bu araştırmanın kapsamına alınan kurumlar bir il merkezinden alınmıştır. Sayıları sınırlıdır. Bunun sonucunda elde edilen bulgular genellenebilir nitelik taşımamaktadır. Türkiye'de 7 - 11 yaş kesiminde bulunan görme özürlü öğrencilerin tümünün araştırma kapsamına alınması norm geliştirme ve genellenebilir bulgulara ulaşmada yararlı olabilir.

Bu araştırmada yatılı ve gündüzlü öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerinin karşılaştırılması üzerinde durulmadı. Bu hususun ortaya çıkartılması türünde bir araştırma yapılabilir.

Görme özürlü bireylerin geri kaldıkları psiko-sosyal gelişim davranış birimlerinde yeterli kılınmalarında, izlenecek yöntemler, kullanılacak araç ve gereçler ve sağlanacak personel konusunda bir dizi deneysel çalışma yapılabilir.

Görme özürlü çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin belirlenmesi için uzun süreli gözlem ve kayıt tekniklerinden yararlanılarak araştırmalar yapılabilir. Bu konuda videoteyp uygulamasından yararlanılabilir.

Araştırmadaki bağımsızlık değişkenlerden her birisinin saptanan manidar farklılıklara ne ölçüde katkıda bulunduğunu belirlemek istenirse regresyon analizi kullanılabilir.

Araştırmadaki değişkenler arasındaki etkileşim etmenini (Interaction Effect) ve ana etmeni (Main Effect) belirlemek, hata payını azaltmak için faktöriyel varyans analizi tekniği kullanılabilir.